

УДК:57.0173

ТЕОРІЯ ІНТРОДУКЦІЇ ТА ЕКОЛОГІЯ РОСЛИН

Шанда В.І., Гнілуша Н.В., Кобрюшко О.О.

Криворізький державний педагогічний університет

пр. Гагаріна 54, Кривий Ріг 50086, Україна

Інтродукція рослин в нашому уявленні має глибокі історичні корені, вона безпосередньо пов'язана з походженням, поширенням, екологією, генетикою та селекцією та географією культурних рослин, поширенням та використанням людиною корисних рослин; перетворенням рослинних форм і угруповань в зонах її реалізації, формуванням культурних, а також урболандшафтів відповідно до потреб і можливостей людини, удосконаленням зеленого будівництва та інтер'єрів будівель і споруд, створенням захисних чагарникових насаджень і рекреаційних зон.

Інтродукцію слід розглядати в широкому еколого-еволюційному плані як явище, процес, форму чи напрям діяльності людини, що є аналогом природної міжзональної міграції рослин, яка в сучасний період все більше аналізується та набуває значущість в якості цілеспрямованого, планованого, керованого процесу на основі зростаючих потреб і можливостей людини. Це все підкріплюється загальним науково-технічним прогресом, бурхливим розвитком природничих наук і зростанням ролі біологічної науки.

Інтродукція також може бути стихійною, спонтанною, неусвідомленою, експериментальною, імітувати природні явища збагачення місцевої флори.

Як напрям специфічної діяльності людини інтродукція може розглядатися та осмислюватися в якості особливого шляху перетворення та управління рослинними угрупованнями, флористичними комплексами та екосистемами. Багатосторонньому обґрунтуванню інтродукції сутнісно значущі: 1) методологічно – елементно-структурний аналіз, системний та функціональний підходи 2) теоретично – теорії адаптацій, антропо-, урбо-, технотолерантності, екологічної ніші, мікроеволюції, сингенезу, цено- та екогенезу, флорогенезу.

Цілі, умови, особливості, об'єкти, напрями, вихідні методи та результати інтродукції можуть слугувати при визначенні форм інтродукції.

Складність інтродукції рослин обумовлена екологічними та географічними бар'єрами в сучасний період, а в осяжному майбутньому може бути подолана експериментальним забезпеченням, на основі поліморфності, просторового,

поступового просування інтродуцентів, використання біологічно активних речовин в якості адапто- та мутагенів, або модифікаторів анатомо-морфологічних, фізіолого-біохімічних ознак і властивостей, і екологічного потенціалу рослині їх преадаптивності. Інтродукція з точки зору адаптаціогенезу може розглядатися в двох планах: по-перше, інтродуценти в новому середовищі мають модифікуватися в своїй життєдіяльності, потім в вегетативній та генеративній сфері на основі преадаптацій, по-друге, інтродуценти є новим біологічним фактором для автохтонних або попередньо інтродуційованих видів, взаємини з якими необхідно з'ясувати для створення стійких угруповань.

Інтродукція виявляє резерви мінливості і поліморфізму або адаптованості видів. Інтродуценти здатні до спалахів поліморфізму, вони поповнюють різноманіття зелених зон урболандшафтів і можуть змінювати склад рослинних угруповань. Також інтродуценти можуть створювати трофічну базу для нових фітофагів і забезпечувати збагачення фауни та мікробіоти.

Перспективи теоретичного та прикладного базису інтродукції як специфічного антропоного впливу на рослинний покрив і ландшафти в переважній більшості урбанізованих зон можна визначити таким чином: 1) широкою реалізацією заходів охорони рослин в тому числі інтродукованих, та рослинних угруповань; 2) збереженням, розмноженням охороняємих рідкісних і зникаючих видів, інтродуцентів особливо; 3) збагаченням гено- та ценофонду ландшафтів в першу чергу – культур- фітоценозів з інтродуцентами; 4) широке використання зональних, ландшафтних локусів і меротопів для інтродуцентів з послідовним їх просуванням в природні або штучні угруповання для збільшення їхнього фіторізноманіття; 5) використання фенотипічного та екологічного потенціалів інтродуцентів; 6) формування теорії ноосферного стану рослинного покриву конкретних зональних відділів ландшафту, в тому числі урболандшафтів.